שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

גמרא · מסכת סוכה ג ע"א–ג ע"ב · כיתה י"ב · דף עבודה ועיון לקראת בגרות בתושב"ע

בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות: עיון בסוגיה לכיתה י"ב

נוצר בבינה מלאכותית · נוסח הגמרא ורש"י: דפוס וילנא (מתוך ספריא). ההסברים והשאלות בניסוח שלנו.

📋 **הוראות:** קראו את המקורות שלפני כל קבוצת שאלות. ענו בלשונכם וציינו מקור (גמרא או רש"י) לכל טענה. חלקים ב–ג הם עיון ותרגול; חלק ד בנוי כשאלת בגרות (25 נקודות). הדף ממשיך את הלימוד של דף ג ע"א ("ראשו ורובו ושולחנו") ואינו חוזר עליו.

חלק א: רקע ומושגים

בסוף דף ג ע"א הגמרא סיימה לברר את המחלוקת על **סוכה קטנה**: לפי רבי, סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה; לפי חכמים היא כשרה אם היא מחזקת ראשו ורובו (ובית שמאי הוסיפו "ושולחנו"). מכאן הגמרא פונה לשאלה רחבה יותר: מה מעמדו של **בית** קטן מארבע אמות על ארבע אמות בשאר דיני התורה?

ברייתא מונה עשרה דינים שבית כזה פטור מהם או אינו נחשב בהם בית. הגמרא שואלת תחילה "**מאן תנא**", כלומר האם הברייתא תלויה במחלוקת רבי וחכמים, ואחר כך עוברת על הדינים אחד אחד ומסבירה את הטעם של כל אחד. במהלך הדרך היא מקשה פעמיים מן המשנה ונאלצת לפרש מחדש את לשון הברייתא. בסוף הסוגיה מתגלים שלושה סוגי נימוקים שונים, וזה לב העיון בדף.

מונח	פירוש
מזוזה	הקלף שקובעים בפתח הבית ("וכתבתם על מזוזות ביתך").
מעקה	גדר שחובה לבנות סביב גג שטוח ("כי תבנה בית חדש ועשית מעקה").
מטמא בנגעים	נגע צרעת בקירות בית מטמא את הבית (ויקרא יד).
נחלט בבתי ערי חומה	בית בעיר מוקפת חומה שנמכר ולא נגאל תוך שנה, נשאר לצמיתות בידי הקונה.
חוזרין מעורכי המלחמה	מי שבנה בית חדש ולא חנכו חוזר מן המלחמה.
עירובי חצירות	פת שכל בני החצר משתתפים בה ומניחים בבית אחד, כדי שיותר לטלטל בחצר בשבת.
שיתופי מבואות	שיתוף דומה של כל החצרות הפתוחות למבוי, כדי לטלטל במבוי.
עיבור	צירוף של שתי עיירות קרובות לעיר אחת לעניין תחום שבת, כשיש מבנה ביניהן.
בורגנין	לפי רש"י: צריף מערבה וקנים לשומרי פירות או לציידי עופות.
חלוקה	חלוקת נכס משותף בין אחים או שותפים, כשאחד רוצה לחלק והשני אינו רוצה.
לימא... היא	"האם נאמר שהברייתא היא כשיטת...?": שאלה מי התנא שעומד מאחורי ברייתא.
אלא אימא	"אלא אמור": הגמרא מפרשת מחדש לשון של מקור שקשה להבין כפשוטו.

חלק ב: עיון במקורות

מקור 1: הברייתא ו"מאן תנא"

מאן תנא להא דתנו רבנן: בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, פטור מן המזוזה, ומן המעקה, ואינו מטמא בנגעים, ואינו נחלט בבתי ערי חומה, ואין חוזרין עליו מעורכי המלחמה, ואין מערבין בו, ואין משתתפין בו, ואין מניחין בו עירוב, ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות, ואין האחין והשותפין חולקין בו. לימא רבי היא ולא רבנן? אפילו תימא רבנן, עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא לענין סוכה, דדירת עראי היא, אבל לגבי בית, דדירת קבע הוא, אפילו רבנן מודו דאי אית ביה ארבע אמות על ארבע אמות, דיירי ביה אינשי, ואי לא, לא דיירי ביה אינשי.

בבלי סוכה ג ע"א–ג ע"ב, דפוס וילנא (מתוך ספריא)

רש"י: לימא רבי היא - דלא חשיב סוכה בציר מד' אמות:
רש"י: ולא רבנן - דכי היכי דמכשרי בסוכה אלמא דירה היא והוא הדין לכל מילי דבית:

1. מנו את עשרת הדינים שבברייתא, וחלקו אותם לשתי קבוצות: דינים מן התורה שקשורים במילה "בית", ודינים מהלכות שבת ותחומין וממונות. (6 נק')

2. מה ההנחה של שאלת "לימא רבי היא ולא רבנן"? הסבירו בעזרת רש"י למה נראה בתחילה שחכמים, שמכשירים סוכה קטנה, אינם יכולים לסבור כברייתא. (6 נק')

3. הסבירו את תשובת הגמרא ("אפילו תימא רבנן"). מה ההבדל בין "דירת עראי" ל"דירת קבע", ולמה ההבדל הזה מוביל לשיעור שונה? הוסיפו: מה המשמעות של המבחן "דיירי ביה אינשי"? (8 נק')

מקור 2: טעמי הדינים

אמר מר: פטור מן המזוזה, ומן המעקה, ואין מטמא בנגעים, ואינו נחלט בבתי ערי חומה, ואין חוזרין עליו מעורכי המלחמה. מאי טעמא? ד"בית" כתיב בהו בכולהו. ואין מערבין בו, ואין משתתפין בו, ואין מניחין בו עירוב. מאי טעמא, דלא חזי לדירה. עירובי חצירות, אין מניחין בו, אבל שיתוף מניחין בו. מאי טעמא, דלא גרע מחצר שבמבוי. דתנן: עירובי חצירות בחצר, שיתופי מבוי במבוי. והוינן בה, עירובי חצירות בחצר? והתנן: הנותן עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת, אינו עירוב, והדר שם אינו אוסר. אלא אימא: עירובי חצירות בבית שבחצר, ושיתופי מבואות בחצר שבמבוי. והאי לא גרע מחצר שבמבוי. ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות. דאפילו כבורגנין לא משוינן ליה. מאי טעמא, בורגנין חזו למילתייהו, והאי לא חזי למילתיה.

בבלי סוכה ג ע"ב, דפוס וילנא (מתוך ספריא)

רש"י: כולהו בית כתיב בהו - מזוזות ביתך (דברים ו׳:ט׳) כי תבנה בית חדש (שם כב) ובא אשר לו הבית (ויקרא י"ד:ל"ה) כי ימכור בית מושב (שם כה) אשר בנה בית חדש (דברים כ׳:ה׳):
רש"י: בורגנין - צריף שעושין מן ערבה וקנים לשומרי פירות או לציידי עופות ותניא בעירובין בכיצד מעברין (עירובין דף נה:) בורגנין מתעברין עמה:
רש"י: למלתייהו - ללינת לילה לאדם אחד:; הא לא חזי למלתיה - דכל בית עשוי לדירת קבע תמיד:

4. לחמשת הדינים הראשונים הגמרא נותנת טעם אחד: "בית כתיב בהו". בעזרת רש"י, כתבו לכל דין את הפסוק שבו מופיעה המילה "בית". מה ההנחה של הטעם הזה לגבי המשמעות של המילה "בית" בתורה? (7 נק')

5. הגמרא מחלקת בין עירובי חצירות לבין שיתופי מבואות. הסבירו: (1) למה אין מניחים עירובי חצירות בבית קטן? (2) למה מותר להניח בו שיתוף? (3) מה הייתה הקושיה מן המשנה "הנותן עירובו בבית שער", ואיך פירשה הגמרא מחדש את "עירובי חצירות בחצר"? (9 נק')

6. "דאפילו כבורגנין לא משוינן ליה". הסבירו את הטענה: למה מפתיע שבית קטן גרוע אפילו מבורגנין? מה התשובה "בורגנין חזו למילתייהו, והאי לא חזי למילתיה", לפי רש"י? (7 נק')

מקור 3: חלוקה בין אחים ושותפים

ואין האחין והשותפין חולקין בו. טעמא דלית ביה ארבע אמות, הא אית ביה ארבע אמות, חולקין, והתנן: אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה! אלא אימא: אין בו דין חלוקה כחצר. דאמר רב הונא: חצר לפי פתחיה מתחלקת. ורב חסדא אמר: נותן לכל פתח ופתח ארבע אמות, והשאר חולקין אותו בשוה. דהני מילי בית, דלמהוי קאי, יהבינן ליה חצר. האי, דלמיסתר קאי, לא יהבינן ליה חצר.

בבלי סוכה ג ע"ב, דפוס וילנא (מתוך ספריא)

רש"י: דהני מילי - דשקיל חלק בחצר בית דלמיהוי קאי ומבעי ליה לחצר לפרק משאו:

7. מה הבינה הגמרא בתחילה מן הלשון "אין האחין והשותפין חולקין בו", ומה הקשתה עליה מן המשנה? איך פירשה מחדש ("אין בו דין חלוקה כחצר")? (7 נק')

8. הציגו את מחלוקת רב הונא ורב חסדא בחלוקת חצר. הסבירו במקרה: לאח אחד בית גדול עם פתח אחד, ולאח השני שלושה בתים קטנים עם פתח לכל אחד. כמה מן החצר יקבל כל אח לפי כל שיטה? (8 נק')

חלק ג: חשיבה מסדר גבוה

9. בסוגיה מופיעים שלושה סוגי נימוקים: "בית כתיב בהו", "לא חזי לדירה" ו"למיסתר קאי". הסבירו כל אחד, ושייכו אליו את הדינים שבברייתא. מה ההבדל בין נימוק שתלוי בלשון הפסוק לבין נימוק שתלוי בשימוש בפועל במבנה? (10 נק')

10. יש כאן מעין "פרדוקס": מבנה קטן כשר לסוכה לפי חכמים דווקא מפני שהוא עראי, ואותו מבנה אינו נחשב בית מפני שהוא "למיסתר קאי". נסחו את העיקרון שמיישב את שתי הקביעות, והסבירו מה הוא מלמד על ההבדל בין מצוות סוכה לבין דיני בית. (8 נק')

11. בשלושה מקומות בסוגיה (עירובי חצירות, חלוקה, ובדף ג ע"א "חסורי מיחסרא") הגמרא אינה מקבלת את הלשון כפשוטה. מה הסיבה בכל פעם? האם לדעתכם מדובר בתיקון הנוסח או בפירוש? נמקו. (8 נק')

12. יישום: מחסן בחצר שמידותיו 1.5 על 1.5 מטר (פחות מארבע אמות על ארבע אמות). לפי הסוגיה, האם חייב במזוזה? האם אפשר להניח בו שיתוף מבוי? נמקו לפי הטעמים שבגמרא. (6 נק')

חלק ד: שאלה בנוסח בגרות (25 נקודות)

קראו שוב את מקורות 1–3 וענו על כל הסעיפים.

א. הסבירו את שאלת "לימא רבי היא ולא רבנן" ואת תשובת הגמרא. במה שונה מעמדה של סוכה ממעמדו של בית לעניין השיעור של ארבע אמות? (7 נק')

ב. הסבירו למה בית קטן אינו מצטרף לעיבור בין שתי עיירות, אף שבורגנין מצטרפים. השתמשו בדברי רש"י. (6 נק')

ג. "דהני מילי בית, דלמהוי קאי, יהבינן ליה חצר. האי, דלמיסתר קאי, לא יהבינן ליה חצר." הסבירו את המשפט, וקשרו אותו לשיטת רב הונא או לשיטת רב חסדא. (6 נק')

ד. האם לדעתכם הסוגיה מגדירה "בית" לפי מידות בלבד, או לפי ייעוד ושימוש? הביאו שתי ראיות מן הסוגיה. (6 נק')